

Таїнство Святого Причастя / Holy Communion в лінгвокультурному просторі англіканської церкви (на матеріалі The Book of Common Prayer)

У статті розглянуто когнітивні особливості актуалізації вербалізованого компонента лінгвокультурного простору англіканської церкви. Доведено, що таїнство Святого Причастя ідентифікується концептами, які створюють картину життєвого світу типового представника британської релігійної спільноти. Визначено референційні поля, що слугують моделлю для інтерпретації мовних даних та є основою для концептуалізації семантичного простору тексту Книги спільної молитви. Встановлено характер семантичних зв'язків, що існують між референційними полями.

Ключові слова: лінгвокультурний простір, англіканська церква, Святе Причастя, Книга спільної молитви, концепт, референційне поле, номінативна одиниця.

Постановка наукової проблеми та її значення. Когнітивна антропологія, що розуміє мову як субстанцію, наділену всіма категоріями, які визначають людську свідомість та експлікують сутність культури, представляє лінгвокультурний простір як продукт лінгвокультурного розвитку певної етнічної спільноти загалом та кожного її члена зокрема [1, с. 96]. Результатом цього процесу є створення певної інтерпретаційної моделі, за посередництвом якої культурні семіотичні системи розглядаються як базові конструкти категоризації, концептуалізації та вербалізації життєвого світу людини як представника окремої етнічної спільноти.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. У сучасній мовознавчій науці вивчення національних та індивідуальних лінгвокультурних просторів перебуває на стадії становлення. Наукові розвідки, присвячені цій проблемі, стосуються дослідження лінгвокультурних просторів як етнолінгвокультурних систем (М. С. Шишков [8], О. Є. Лихачова [5], Ю. С. Кульбіт [4]) або опосередковано торкаються до зазначеного вище розуміння лінгвокультурного простору (Ю. М. Чуликов [7], В. С. Мартинов [6]).

На теренах України ця тематика отримала свій розвиток у працях Н. І. Андрейчук [1], А. В. Голловні [2] й ін.

Система лінгвокультурних кодів, запропонована Н. І. Андрейчук [1], та досвід концептуального аналізу лінгвокультурного простору англійської художньої прози [2] допоможуть чітко визначити ті екстралінгвальні культурно й історично марковані чинники, які дають змогу нам виявити когнітивні підвалини актуалізації вербалізованого компонента лінгвокультурного простору британської релігійної спільноти.

Мета статті – концептуальна ідентифікація лінгвокультурного простору англіканської церкви на матеріалі Книги спільної молитви / The Book of Common Prayer. Фрагментом для аналізу обрано розділ, присвячений таїнству Святого Причастя / Holy Communion.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Доктрина англіканської церкви є унікальним поєднанням рис, характерних для католицького і протестантського віровчень. Конфлікт Генріха VIII з папою Климентом VII проклав дорогу новим реформаторським течіям з Європи. Вплив лютеранської та кальвіністської Реформації позначився в період царювання короля Едварда VI. Архієпископ Томас Кранмер здійснював реформаторські задуми, метою яких було отримання незалежності від Римської Церкви з організаційного боку, і з боку віровизнання. Результатом цих заходів стала реформа богослужбових книг [9]. У результаті цієї реформи прийнято англіканський «Символ віри» із 39 статей та введено першу Книгу спільної молитви / The Book of Common Prayer, що містить ці статті. Саме Книга спільної молитви, в якій відображено порядок англіканського богослужіння, є основним джерелом, що відображає базові положення віровчення англіканської церкви [3, с. 311].

Англіканство як конгломерат католицизму, лютеранства та кальвінізму визнає тільки два таїнства, установлені Христом Господом в Євангелії – Хрещення та Святе Причастя: «*There are two Sacraments ordained of Christ our Lord in the Gospel, that is to say, Baptism, and the Supper of the Lord*» [11]. Про миропомазання, сповідь, священство, шлюб і соборування вказується, що вони не мають підтвердження або прообразу в Євангелії і не мають такої природи, як Хрещення і Вечера Господня, а

тому не можуть вважатися таїнствами в справжньому сенсі цього слова: *«Those five commonly called Sacraments, that is to say, Confirmation, Penance, Orders, Matrimony, and Extreme Unction, are not to be counted for Sacraments of the Gospel, being such as have grown partly of the corrupt following of the Apostles, partly are states of life allowed in the Scriptures, but yet have not like nature of Sacraments with Baptism, and the Lord's Supper, for that they have not any visible sign or ceremony ordained of God»* [11].

Святе Причастя / Holy Communion (Євхаристія / Eucharist, Вечеря Господня / Lord's Supper) є таїнством спокути смертю Христовою, тому для тих, хто праведно, достойно і з вірою приймає Його, хліб – це Причастя Тіла Христового, а чаша – Причастя Крові Христової: *«The Supper of the Lord is not only a sign of the love that Christians ought to have among themselves one to another, but rather it is a Sacrament of our Redemption by Christ's death: insomuch that to such as rightly, worthily, and with faith, receive the same, the Bread which we break is a partaking of the Body of Christ; and likewise the Cup of Blessing is a partaking of the Blood of Christ»* [11]. Тіло Христове дається, приймається і з'їдається на Вечері тільки небесним і духовним чином, а засобом цього є віра: *«The Body of Christ is given, taken, and eaten, in the Supper, only after an heavenly and spiritual manner. And the mean whereby the Body of Christ is received and eaten in the Supper, is Faith»* [11]. Англійська церква стверджує, що таїнство Вечері Господньої не слід зберігати, переносити, возвеличувати або робити предметом поклоніння: *«The Sacrament of the Lord's Supper was not by Christ's ordinance reserved, carried about, lifted up, or worshipped»* [11].

Еклектичність природи англійської церкви загалом та її ставлення до способу, яким дарунок Тіла і Крові Христа передається віруючим, що беруть участь у богослужінні зокрема, визначає наш інтерес до лінгвокультурологічних аспектів британського релігійного дискурсу і обумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Для концептуальної ідентифікації лінгвокультурного простору англійської церкви було застосовано автоматизований контент-аналіз тексту Книги спільної молитви / The Book of Common Prayer [10] (Chapter 17. The Order for the Administration of The Lord's Supper or Holy Communion [12]). Для цього було використано програмне забезпечення Tropes, яке розробила компанія Semantic Knowledge у 1994–2010 рр. Ефективне використання цієї програми дає змогу науковцям проаналізувати великі обсяги даних за допомогою компресії тексту у декілька контент-категорій та виявити семантичні зв'язки між ними [1, с. 176]. Проведений аналіз засвідчує, що лінгвокультурний простір Святе Причастя/Holy Communion категоризується 16 сценаріями/scenario, які є формами існування відповідних концептів, як-от: 1. RELIGION; 2. SOCIETY; 3. LIFE; 4. BEHAVIORS; 5. FEELINGS; 6. PEOPLE; 7. CHARACTERISTICS; 8. CULTURE; 9. TIME; 10. ENVIRONMENT; 11. SUBSTANCES; 12. MONEY; 13. LOCATIONS; 14. SCIENCE; 15. WORK; 16. NATURE. У Книзі спільної молитви / The Book of Common Prayer вищезазначені концепти номінуються певними мовними засобами в межах референційних полів / reference fields, які, в свою чергу, визначають два рівні представлення контексту. Референційне поле 1 (РП1) експлікує загальний контекст, референційне поле 2 (РП2) – детальний контекст.

Для детального аналізу оберемо концепт RELIGION, що характеризується найрепрезентативнішою номінативною зоною. На його прикладі простежимо, які саме мовні засоби є номінативними ідентифікаторами аналізованого концепту та як реалізуються семантичні зв'язки між референційними полями в досліджуваному тексті.

У межах досліджуваного тексту концепт RELIGION вербалізується посередництвом 3 РП1: 1) CHRISTIANITY; 2) DIVINITY; 3) CHURCH SERVICE.

Номінативна реалізація досліджуваного концепту у межах РП1 CHRISTIANITY відбувається через номінативні одиниці *Christian, Holy Father, Father* (загальна кількість слововживань – 37). Напр.: *«... to be abhorred of all faithful **Christians**; and the natural Body and Blood of our Saviour Christ are in Heaven, and not here»*; *« ... and in all places, give thanks unto thee, O Lord, **Holy Father, Almighty, Everlasting God**»*; *«Our **Father** which art in heaven, Hallowed be thy Name, Thy kingdom come, ...»* [12]. Результати автоматичного аналізу тексту вказують на той факт, що в межах досліджуваного тексту РП1 CHRISTIANITY співвідноситься з референційними полями GOD, PLACE, LANGUAGE, PRINCE, DAYS, KING. Причому кожне з вищезазначених референційних полів перебуває в зоні відносної семантичної наближеності до аналізованого референційного поля.

РП1 DIVINITY експлікується чотирма РП2: 1) GOD; 2) MESSIAH; 3) DIVINITY; 4) ANGEL. Вербальними актуалізаторами досліджуваного концепту в межах РП2 GOD є номінації *God, Lord* (загальна кількість слововживань – 157). Напр.: *«... **Almighty God**, whose kingdom is everlasting, and*

*power infinite: Have mercy upon the whole Church.»; «Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law» [12]. РП2 MESSIAH вербалізує концепт RELIGIONS номінаціями *Christ, Jesus Christ* (загальна кількість слововживань – 59). Напр.: «... and the natural Body and Blood of our Saviour **Christ** are in Heaven, and not here.»; «For thy Lord Son, our Lord **Jesus Christ's** sake, Forgive us all that is past» [12]. У межах РП2 DIVINITY номінативна презентація досліджуваного концепту обмежується номінативною одиницею *Holy Ghost* (загальна кількість слововживань – 13). Напр.: «... and the **Holy Ghost** be amongst you and remain with you always» [12]. РП2 ANGEL експлікує концепт RELIGIONS за допомогою номінацій *Angels, Archangels* (загальна кількість слововживань – 9). Напр.: «Therefore with **Angels and Archangels**, and with all the company of heaven we laud and magnify thy glorious Name...» [12].*

Аналіз семантичних зв'язків між референційними полями двох рівнів показав, що в досліджуваному тексті РП1 DIVINITY перебуває в зоні близької семантичної наближеності до референційних полів GOD, MESSIAH, GLORY, SON, BENEFACITOR, GLORY, CLERIC, DAYS, ART, MERCIFULNESS, WORLD, HEAVEN, LANGUAGE, LAND, часткової семантичної наближеності – до референційних полів BLOOD, PEOPLE, MEAL, LIGHT, відносної семантичної наближеності – до референційних полів CLERGYMAN, NAME, BENEFICENCE.

РП1 CHURCH SERVICE на другому рівні представлення контексту есплікується 6 РП2: 1) CLERGYMAN; 2) PRAYER; 3) PLACES OF WORSHIP; 4) SACRED TEXT; 5) FAITH; 6) CHURCH OFFICER.

РП2 CLERGYMAN вербалізує концепт RELIGION за допомогою номінативних одиниць *Minister, Vicar, Curate, Bishop, Priest* (загальна кількість слововживань – 65). Напр.: «... Provided that in case of grave and immediate scandal to the Congregation the **Minister** shall not admit such person...»; «... And yearly at Easter every Parishioner shall reckon with the Parson, **Vicar**, or **Curate**, or his or their Deputy or Deputies; then the **Priest** (or **Bishop** if he be present) shall let him depart with his blessing» [12].

У межах РП2 PRAYER досліджуваний концепт знаходить своє вербальне втілення в номінативних одиницях *Prayer, Morning Prayer, Evening Prayer, Lord's Prayer, Litany* (загальна кількість слововживань – 13). Напр.: «... that he may with the more readiness and decency break the Bread before the people, and take the Cup into his hands, he shall say the **Prayer** of Consecration...»; «... After the Collects either of **Morning or Evening Prayer, Communion or Litany**, by the discretion of the Minister»; «Then shall the Priest say the **Lord's Prayer**, the people repeating after him every petition» [12]. РП2 PLACES OF WORSHIP номінує концепт RELIGION одиницями *Church, Cathedral* (загальна кількість слововживань – 11). Напр.: «And in **Cathedral and Collegiate Churches**, and Colleges, where there are many Priests and Deacons» [12]. Номінації *Gospel, Holy Scripture, New Testament* (загальна кількість слововживань – 10) входять у номінативну зону досліджуваного концепту, що есплікується посередництвом РП2 SACRED TEXT. Напр.: «They that refused the feast in the **Gospel**, because they had bought a farm...»; «... may come holy and clean to such a heavenly Feast, in the marriage-garment required by God in **Holy Scripture**»; «... he gave it to them, saying, Drink ye all of this; for this is my Blood of the **New Testament**» [12]. Посередництвом РП2 FAITH досліджуваний концепт вербалізується єдиною номінацією *Faith* (загальна кількість слововживань – 8). Напр.: «And we also bless thy Holy Name for all thy servants departed this life in thy **faith** and fear» [12]. РП2 CHURCH OFFICER вербалізує концепт RELIGION номінативними одиницями *Deacon, Churchwarden* (загальна кількість слововживань – 6). Напр.: «... Whilst these Sentences are in reading, the **Deacons, Churchwardens** or other fit person appointed for that purpose, shall receive the Alms for the Poor...» [12].

За результатами автоматичного аналізу тексту встановлюємо, що в межах досліджуваного тексту РП1 CHURCH SERVICE перебуває в зоні відносної семантичної наближеності до референційних полів TIME, DUTY, MONEY.

Висновки. Автоматизований контент-аналіз тексту Книги спільної молитви / The Book of Common Prayer (Chapter 17. The Order for the Administration of The Lord's Supper or Holy Communion) показав, що в лінгвокультурному просторі британської релігійної спільноти (прихожан Англійської церкви) Таїнство Причастя ідентифікується концептами RELIGION, SOCIETY, LIFE, BEHAVIORS, FEELINGS, PEOPLE, CHARACTERISTICS, CULTURE, TIME, ENVIRONMENT, SUBSTANCES, MONEY, LOCATIONS, SCIENCE, WORK, NATURE.

Референційні поля, що експлікують загальний і детальний контекст, слугують моделлю для інтерпретації мовних даних та є основою для концептуалізації семантичного простору тексту. Семантичні зв'язки, що існують між референційними полями, характеризуються близькою, частковою та відносною стійкістю.

Вищезазначені концепти й особливості їх вербалізації вказують на взаємозв'язок між загальнолюдськими, культурними та соціальними чинниками, що створюють картину життєвого світу типового представника британської релігійної спільноти, для якого таїнство Святого Причасття є не просто зовнішнім вираженням християнського віросповідання, а знаком Божої милості і благовоління.

Перспективи подальшого дослідження. Потреба подальшого комплексного дослідження лінгвокультурного простору людини як представника окремої етнічної спільноти незаперечна у зв'язку з формуванням такого особливого напрямку мовознавчих досліджень, як антропокультурна лінгвістика. Перспективним вбачається дослідження семіотики британського релігійного дискурсу через виявлення змісту його базових концептів.

Джерела та література

1. Андрейчук Н. І. Семіотика лінгвокультурного простору Англії кінця XV – початку XVII століття : [монографія] / Н. І. Андрейчук. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2011. – 280 с.
2. Головня А. В. Лінгвокультурний простір художньої прози Редьярда Кіплінга : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / А. В. Головня. – Донецьк, 2008. – 21 с.
3. Ігнат'єва О. Особливості англіканського віровчення / О. Ігнат'єва // Humanities & Social Sciences 2009, 14 – 16 May 2009, Lviv, Ukraine. – С. 311–312 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6963/1/128.pdf>
4. Кульбит Ю. С. Когнитивно-інформаційна природа емоційно-оціночної лексики в лінгвокультурному просторі : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.19 / Кульбит Ю. С. – Майкоп, 2010. – 164 с.
5. Лихачева О. Е. Концептуальна репрезентація стилю в лінгвокультурному просторі: фреймовий і функціональний аналіз : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.19 / Лихачева О. Е. – Майкоп, 2010. – 147 с.
6. Мартынов В. С. Символика лінгвокультурних кодів в складі англійського художественного тексту : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / В. С. Мартынов. – М., 2009. – 199 с.
7. Чуликов Ю. М. Русское и британское культурные пространства в аспекте межкультурного взаимодействия : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.19 / Ю. М. Чуликов. – Нальчик, 2011. – 237 с.
8. Шишков М. С. Православний компонент в лінгвокультурному просторі сучасного російського мови : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Шишков М. С. – СПб., 2007. – 186 с.
9. Яскула П. Англіканська Церква [Електронний ресурс] / П. Яскула, С. Гаск. – Режим доступу : <http://sint.ucoz.ua/index/0-48>
10. The Book of Common Prayer [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.churchofengland.org/prayer-worship/worship/book-of-common-prayer.aspx>
11. The Order for the Administration of The Lord's Supper or Holy Communion // The Book of Common Prayer [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.churchofengland.org/prayer-worship/worship/book-of-common-prayer/the-lord's-supper-or-holy-communion.aspx>
12. The Thirty Nine Articles of Religion or The Doctrine of the Church of England as by Law Established [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.cofec.org/39Articles.htm>

Ефремова Наталя. Таїнство Святого Причасття / Holy Communion в лінгвокультурному просторі Англіканської церкви (на матеріалі The Book of Common Prayer). В статті розглядаються когнітивні особливості актуалізації вербалізованого компонента лінгвокультурного простору англіканської церкви. Доказано, що таїнство Святого Причасття ідентифікується концептами, які створюють картину життєвого світу типового представника британського релігійного соціуму. Визначені референційні поля, які служать моделлю для інтерпретації мовних даних і є основою для концептуалізації семантичного простору Книги загальної молитви. Встановлено характер семантичних зв'язків, що існують між референційними полями.

Ключевые слова: лінгвокультурне простор, англіканська церква, Святе Причасття, Книга загальної молитви, концепт, референційне поле, номінативна одиниця.

Yefremova Nataliya. The Sacrament of Holy Communion in the Linguocultural Space of the Church of England. The article considers the cognitive features of the verbalized component of the actualization of Anglican Church linguocultural space. It has been proved, that the Sacrament of Holy Communion is identified by concepts which create a life-world picture of a typical member of British religious community. The referential fields that serve as a model for interpretation of linguistic data and are the basis for conceptualization of semantic space of the Book of Common Prayer are defined. The character of semantic relations between referential fields is determined.

Key words: linguocultural space, the Church of England, Holy Communion, the Book of Common Prayer, concept, reference field, nominative unit.

Стаття надійшла до редколегії
21.03.2013 р.